

SPAȚII PRAGMATICO-DISCURSIVE ALE GENERĂRII IDIOTISMELOR: O ÎNSCENARE CARAGIALESCĂ

0.1. După o introducere preponderent de terminologie, ne-am propus să discutăm un text jurnalistic din 1893 al lui Caragiale, *Congresul cooperativ român* (în continuare: *Congresul*) apărut în „Moftul român”, text în care cel mai... parafrazat dintre scriitorii noștri și-a pus și a rezolvat, empiric, problema provenienței și a funcționalității câtorva categorii de frazeologisme ale limbii române.

0.2. Ca într-atâtea alte situații similare, în cazul de față, Caragiale a intuit unul din preceptele de bază ale sociolingvisticii, formulat, poate pentru prima dată în exegeza europeană, de renașcentistul portughez Fernão de Oliveira (1507 – cca 1581), care, în tratatul său intitulat *Grammatica da Lingoagem Portuguesa* (1536), scria: „Cada um fala como quem é” și „Os homens falam do que fazem”. Primul dintre aceste enunțuri a fost reluat (ca motto) și completat cu o explicitare, chiar a gramerianului portughez, de Eugeniu Coșeriu, în studiul său *Socio- și etnolingvistica. Bazele și sarcinile lor*, după cum urmează: „Oamenii vorbesc despre ceea ce fac și, prin urmare, țăranii nu cunosc vorbirea celor de la Curte, cizmarii nu sînt înțeleși de marinari, și nici lucrătorii din Entre Douro e Minho nu vor înțelege cuvintele noi care vor pătrunde în anul acesta din Tunis cu «bonetele» lor” (Coșeriu 1994: 138), un tip de *necunoaștere* pe care Magistrul de la Tübingen o pune sub semnul relațiilor dintre «comunitatea» vorbirii și «comunitatea» altor activități. Prin extrapolare, în analiza noastră obiectul de studiu îl reprezintă valențe ale comunicării între vorbitorii aparținând unei anumite profesii și translarea „nomenclaturilor” inițial specializate în comunicarea acestora cu alți profesioniști și cu vorbitorii limbii comune.

0.3. Față de sistemul de trimiteri (simplificat) pe care îl folosim în continuare, am socotit necesar să punem la dispoziția cititorilor, în *Anexa* [1], în format PDF, textul integral al *Congresului cooperativ român*, după ediția Zarifopol a *Operele* lui I.L. Caragiale (vezi *Bibliografia*), și pentru a atrage atenția asupra faptului că autorul a oferit el însuși, prin evidențierea cu litere cursive, o „cheie de lectură”, pentru semnalarea materialului lingvistic reflectând elementele particulare de cod din fragmente de text (discurs) în legătură cu profesia vorbitorului, indicată după numele acestuia (asupra unei excepții, cf. § 4.3.3). Tot aici, după textul propriu-zis, am reprodus, [2],

pagina din *Note și variante* la volumul respectiv, marcând grafic alineatul ce cuprinde însemnările editorului privitoare la diferențele dintre varianta publicată în „Moftul român” și cea tipărită în *Schițe ușoare* (1896).

0.4. Terminologie și concepte. Pornind de la titlu, precizăm faptul că folosim sintagma «spațiu pragmatico-discursiv» (SPD) în accepția prezentată în *Preambulul* la această secțiune din volumul de față (B. § 2, 4), la care trimitem și în ceea ce privește conceptul de „contract de comunicare”. Evident, în cazul *Congresului*, interacțiunea în discuție cunoaște ipostaza unui „contract de lectură”, caracteristic atât presei, ca spațiu al tipăririi inițiale a textului, cât și publicării, ulterioare, a acestuia într-un volum (prima apariție editorială, în vol. *Schițe ușoare*, București, Müller, 1896).

1. Dacă ne referim la Caragiale, îi putem recunoaște, fără nicio ezitare, statutul scriitorului român din a cărui operă au fost preluate, în discursul public, cele mai multe sintagme și fraze devenite «enunțuri aparținând discursului repetat» (EDR); una din cele mai expresive recunoașteri din această perspectivă i-o datorăm lui G. Călinescu, acesta remarcând calitatea a numeroase secvențe-text din opera lui Caragiale de a fi devenit „replici sentințe”, care „trăiesc singure cu o puternică viață verbală”. Istoricul și criticul literar numit, pe lângă această formulă plastică, simula chiar contrarierea privind șansele de ilustrare în demersul exegetic: „[...] ce se poate cita din Caragiale se știe dinainte pe dinafară” (Călinescu 1982: 506).

Ceea ce ne-a atras atenția este faptul că nu numai la Călinescu (surprinzător, adesea, în analize de acest fel), dar mai ales în lucrări de profil a doi iluștri stilisticieni români care s-au ocupat de Caragiale și, mai precis, de enunțuri din opera sa devenite EDR, Iorgu Iordan și Tudor Vianu, nu se face vreo trimitere la textul pe care îl analizăm, deși acesta ilustrează, exemplar, descoperirea, empirică, a lui Caragiale privind SPD care au generat anumite frazeologisme din categoria «coppii ale realității» și modalitatea în care acestea servesc în comunicare în afara spațiilor respective de comunicare.

1.1. Pătrunderea, în discursuri din comunicarea la diferite niveluri, a numeroase „citate” din opera lui Caragiale a fost semnalată și comentată și de Iorgu Iordan, într-o secțiune din *Stilistica* sa, în discuția privind „inovațiile individuale” și „inovațiile colective”, sub semnul asemănării dintre enunțurile expresive „populare” și creațiile (de același tip) ale scriitorilor (Iordan 1975: 266). Dar, de fapt, Iordan, care nu este preocupat, la modul

metodic, de sorgintea „izolărilor”, prezentate, analizate și explicate într-un bogat capitol din lucrarea citată (p. 268-304), se mulțumește, pe lângă extracția unora din opera a diferiți scriitori, să invoce apariția frazeologismelor în anumite împrejurări istorice sau din mediul familial (*op.cit.*, p. 265-267), deși, punctual, se fac referiri precise la mediul socioprofesional care a produs o anumită expresie. În ceea ce privește specificul materialului stilistic din opera lui Caragiale, la a cărui operă se trimite frecvent în ansamblul *Stilisticii*, opinia lingvistului citat este următoarea: scrisul acestuia (ca și al lui Creangă și Brătescu-Voinești) „conține particularități stilistice venite din vorbirea curentă”, reprezentând un „stil «vorbit»”, dar nota specifică lui Caragiale este familiaritatea având, „de cele mai multe ori, aspect periferic” (Iordan 1975: 15; pentru un bogat inventar de enunțuri și replici expresive din opera lui Caragiale devenite stereotipuri în vorbire, cf. și Iordan 1957: 45).

1.2. Similitudinea între enunțurile expresive populare și citatele din scriitori care apar în vorbire ca EDR este discutată și de Tudor Vianu, afirmația respectivă fiind susținută, în mod aparent paradoxal, chiar cu unele dintre exemplele din Caragiale și din alți scriitori date de Iordan, la care nu se referă (prima ediție a *Stilisticii* acestuia a apărut în 1944), predecesor pe care nu l-a putut ignora, de vreme ce, chiar în studiul la care trimitem, Vianu are rezerve îndreptățite față de opțiunea de principiu Iordan privind conceptele de «stilistică lingvistică» și «stilistică literară» (cf. Vianu 1955: 207; firește, nu excludem posibilitatea ca, la Vianu, să ne aflăm în prezența unui caz de simplă falsă memorie).

Tudor Vianu consemnează faptul că, în opera lui Caragiale, sunt reflectate „toate varietățile stilului popular și ale diferitelor «stiluri ale vorbirii», ale țăranilor și târgoveților, ale gazetarilor, funcționarilor și politicienilor, ale profesorilor și avocaților, al argoului mahalalei, al cârciumilor și cafenelelor, al jargoanelor de salon etc.” (Vianu 1955: 205; pentru referirea la mediul personajelor lui Caragiale, cf. și Vianu 1965^a: 348-349).

Constatarea este valoroasă prin faptul că, pentru Vianu, care face generalizarea că „există[...]o calitate specială a fiecărei limbi, forme și construcții expresive proprii ei, locuțiuni, metafore și comparații extrase din domeniul de viață în care s-a exercitat cu precădere activitatea sa”, specificul expresivității limbii române prin frazeologisme este dat de imaginile rezultate din ocupațiile mediului rural:

„[...]poporul român, cu vechile lui tradiții de viață rurală și agricolă, a creat o mulțime de locuțiuni cu o incontestabilă valoare stilistică precum: *a bate câmpii*, *a înțărca bălaia*, *a nu pricepe boabă*, *a nu-i fi* [cuiva] *boii acasă*, *a se ține scai* (de cineva), *a strânge funia de par*, *a se culca odată cu găinile*, *a strica orzul pe găște*, *a lua în căruță*, *a pune de mămăligă*, *a-și lăsa potcoavele* etc., etc.” (Vianu 1955: 206-207).

1.3. Desigur, restrângerea tematică a lui Vianu, citată aici, se justifică oarecum proporțional, dar diferitele medii profesionale și domestice reflectate de evoluții semantice ale lexicului, de la latină la română, și de frazeologisme românești au fost trecute în revistă de Pușcariu în secțiunea [V.] *Elementul social*, din partea a II-a a sintezei *Limba română*, I. *Privire generală*. Este vorba, în special, de paragraful 138, intitulat *Aportul adus de diferite pături sociale la graiul comun*, în care referirile, preponderent de ordin semantic, sunt la cultul religios, viața militară primară, la albinărit, vânatoare, pescuit, domeniul juridic, un mediu profesional mai nou reprezentându-l „bărbieria” (care, de exemplu, a dat metaforele *a trage un perdaf*, *a da o săpuneală*, *a rade fără brici*, *a da rasol*); dar, după Pușcariu, „reflexul cel mai puternic l-a avut în limba română păstoritul”, zonă din care autorul comentează un mare număr de exemple, cum sunt și următoarele: „[numai un neam de păstori poate zice, chiar în limba literară,] *se încheagă un gând*, *încheagă o frază* sau *cheagul unei societăți* (francezul ar zice «le ciment d’une société»)” (Pușcariu 1940: 356-359; vezi, anterior, referirea la „graiul femeilor”, p. 345-346; expresia *a se încheaga un gând* este discutată și de Vianu 1955: 208).

Am dezvoltat această idee în lucrarea noastră *Lexic românesc. Cuvinte, metafore, expresii*, în secțiunea consacrată categoriei de frazeologisme numite „expresii idiomatice copii ale realității”, categorie prin care, spre deosebire de cele care au luat naștere ca figuri de stil propriu-zise, numite „imaginare” (de tipul „a-și lua inima în dinți”), înțelegem izolările „care pornesc de la un fapt real din domeniul vieții materiale, sociale, politice sau care constată relații dintre obiecte sau viețuitoare, având inițial o funcție obiectivă de comunicare și a căror funcție stilistică este mijlocită de o serie de factori ce rezumă situația în care se află, pentru colectivitate, pentru un grup sau pentru un individ oarecare, realitățile pe care îmbinările de cuvinte sudate numite *expresii* le descriu (uitate, numai intuite sau cunoscute, prețuite sau depreciate etc.)”, izolări pentru care, pentru o formulare mai scurtă, am propus denumirea „copii ale realității” (Dumistrăcel 2011: 106; evidențieri actuale *ad-hoc* prin italice). Am revenit asupra acestui fapt, deoarece, la unii autori, am întâlnit folosirea acestei clasificări ca un bun comun al exegezei (ceea ne măgulește), fără recunoașterea vreunei paternități.

Dintre „metaforele și expresiile izvorâte din diferite terminologii profesionale evocând mediul rural” am consacrat micromonografii unor semantisme și izolări din domeniul agriculturii, creșterii animalelor, păstoritului, pescuitului, industriei casnice, apiculturii, iar din domeniul, special, al meseriilor, am analizat izolări reflectând morăritul, fierăria, dogăria, croitoria, negoțul și, chiar, lumea bâlciului (*op.cit.*, p. 139-165). În dicționarul intitulat *Pînă-n pînzele albe. Expresii românești. Biografii – motivații* (Iași, 2001), prezentăm comentarii asupra originii și dezvoltării metaforice a unor expresii „coppii ale realității”, dar și asupra utilizării unor expresii „imaginare”.

2. Precieri ale exegeților literari

2.0. Dacă lingviștii au neglijat texte caragialești din publicistică, *Congresul* s-a bucurat de atenția exegeților literari, din motive ușor de înțeles: în discuție a fost și rămâne constatarea diversității operei lui Caragiale, interes care a determinat investigarea, în totalitatea scrierilor, a mijloacelor stilistice (și lingvistice) adaptate exprimării.

2.1. Atenția acordată clasificării textului și caracterizarea (destul de sumară) a acelor mijloace stilistice folosite de autor ce ar putea fi invocate, eventual, pentru clasificare ne întâmpină în paragraful consacrat *Congresului* din secțiunea intitulată *Textul impur* a monografiei *Despre Caragiale*, semnată de Maria Vodă Căpușan. Autoarea consideră că textul este doar aparent dramatic, prin numirea personajelor, care schimbă replici, amintind scene din *O scrisoare pierdută*; pe de altă parte, este pusă în discuție și apariția unor „scurte relatări ale discursurilor” („bazate tot pe calambururi”), dar „cel care vorbește aici”, Caragiale, își depășește „rolul prescris de genul dramatic pentru didascalii”.

Maria Vodă Căpușan insistă asupra faptului că „prezența indicațiilor parantetice de regie” nu conferă textului calitatea de a fi „teatral”, după cum relatările din text „mimează» dialogul prin jocul de cuvinte”. În plus față de această caracterizare a exprimării, autoarea observă (mai aproape de profilul textului, dar fără a surprinde și a numi esențialul, ca proiecție a textualizării) că „profesiunea vorbitorului determină câmpul semantic al dialogului dar și al comentariilor marginale” (Vodă Căpușan 1982: 84).

În sprijinul delimitării de teatrul propriu-zis, trebuie să ținem seama și de un alt fapt: dacă, după cum s-a observat, comediile lui Caragiale reprezintă spații în care se transferă, curent, *intimul în public* (cf. Pârvolescu 2011: 94), *Congresul* este o structură în care, în spațiul discursului public, se realizează, în fond, metodic, o galerie de portrete-intimități.

2.2. Pe baza bibliografiei consultate până acum, putem constata că, la rândul lor, Stancu Ilin, Nicolae Bârna și Constantin Hârlav, îngrijitorii ediției Caragiale, *Opere*, I. *Proză literară*, pun acest text tot numai sub semnul calamburului, considerând „slăbiciunea” scriitorului pentru jocurile de cuvinte, și propun lectura textului „în cheie ironică și parodică”, intenția parodică fiind dublă: pe de o parte, parodia „stenogramelor parlamentare și a «minutelor» altor întruniri”, iar, pe de altă parte, cea a „glumelor bazate pe calambur”. Pentru acești exegeți, Caragiale opune constrângerii retorice, dată fiind tema (de fapt, spațiul pragmatico-discursiv ales) și identitatea profesională a vorbitorilor, o „constrângere cu fundamentare arbitrar-ludică și cu manifestare marcat lingvistică”, exprimată prin semantică „potențată aluziv prin exploatarea omofoniilor și polisemiilor etc.”, procedeele fiind, la rândul lor, „ironizate prin supralicitare” (Ilin et alii 2000: 1552-1553).

2.3. Atât considerațiile privind „ne-teatralitatea” textului la care se referă Maria Vodă Căpușan, cât și observațiile (de „stil”) ale exegeților citați imediat anterior au pierdut din vedere aspecte esențiale privitoare la specificul *Congresului*, la dimensiunea sa textual-discursivă. Este vorba, de apariția, ca *personaje*, a unor *persoane* reale din viața publică a epocii (Dem. Butculescu, în calitate de președinte, într-adevăr o personalitate a organizării cooperatiste din România acelor ani, scriitorul, traducătorul și ziaristul Bonifaciu Florescu, „doctorul Babeș”, eventual și alții). Pe de altă parte, refuzând, de principiu, taxarea, grăbită, a mijloacelor expresivității discursurilor drept simple calambururi și jocuri de cuvinte (care, însă, nu lipsesc!), vom porni chiar de la analiza de tip „lingvistica textului” pentru a-l înțelege pe Caragiale din *Congresul* într-o viziune de *modus operandi* al scriitorului. Abordarea pare să fie cea mai potrivită: vom constata că scriitorul este preocupat, empiric, de *stilistica vorbirii*; or, aceasta este, după Eugeniu Coșeriu, „tocmai o lingvistică a textului” (Coșeriu 2004: 294).

3. Considerarea frazeologiei și a lexicului

3.0. Confruntarea datelor trecute în revistă cu afirmația lui Tudor Vianu privitoare la specificul expresivității românești (cf. *supra*), măcar aparent restrictivă, pune problema nivelului și a mijloacelor prin care sunt reflectate, în opera lui Caragiale, „stilurile vorbirii” a diferite categorii socioculturale. Putem afirma, acum, că explicația o reprezintă prezența, în comunicarea curentă, a semantismelor și frazeologismelor caracteristice tocmai mediilor socioprofesionale, diverse, ale vorbitorilor limbii române,

unele pe care nu le-au avut în vedere, ca atare, niciunul dintre exegeții citați. De exemplu, la Caragiale, în *Congresul*, vom găsi o viziune care, depășind sfera ruralității și, în general, pe aceea referitoare la ocupațiile tradiționale (care nu au fost nici ele neglijate!), sunt luate în considerare felurite profesii ale epocii, din mediul orășenesc, al meseriilor și al industriilor, și chiar al științelor. Este vorba de convocarea unui bogat inventar de semantisme, locuțiuni expresive, expresii idiomatice, zicători și proverbe, aduse în scenă într-un text jurnalistic de tip reportaj, în care, firește, abundă și simplele jocuri de cuvinte.

3.1. *Congresul cooperativ român* este un text care oferă cadrul și materialul pentru o analiză semnificativă a frazeologismelor din perspectiva SPD. Referindu-ne la schema propusă anterior (Fig. 1), remarcăm, mai întâi, că o temă caracteristică spațiului public (un congres, probabil imaginar), căruia i-ar corespunde registrul public formal al comunicării (de tip oratorie), este abordată de personajele convocate într-un reportaj *sui-generis*, din intenția ludică a scenaristului, prin mijloace lingvistice și stilistice reflectând particularități ale registrului de tip profesional. În ceea ce privește competența lingvistică (idiomatică) a emițătorului-scenarist, este evident turul de forță al stăpânirii celor mai diverse elemente ale lexicului limbii române cu privire la felurite ocupații și statute profesionale, dar autorul nu-și refuză nici apelul la enunțuri în franceză, ca citate și pentru jocuri de cuvinte. Competența pur idiomatică este translată în analiza *sui-generis* a conotațiilor cuvintelor și expresiilor inițial copii ale realității, devenite metafore (competența expresivă), receptate convenabil de participanții la... dezbateri, sau refuzate acestora (cazuri ce vor forma obiectul unor observații ulterioare).

Contractul de comunicare/lectură cu cititorul funcționează sub semnul creditării implicite a acestuia, imaginat ca aflându-se la același nivel cu autorul în privința competenței expresive (mai ales autorul, dar și „Moftul român” își aveau ceea ce astăzi sunt numiți „fani”), prin apelul la mijloace care reflectă variația lingvistică diastratică și diafazică.

3.2. După un examen al conotațiilor elementelor ce aparțin lexicului comun, încercăm, ca obiectiv principal, o clasificare sumară a tipurilor de EDR ce apar în text, în raport cu statutul vorbitorilor – personaje reale, din viața publică a momentului, sau imagine (probabil nu fără corespondente în realitate, aspect asupra căruia nu putem stăruia), alcătuind o structură care-i permite autorului să „umple” inventarul de mijloace expresive ale unui discurs public reprezentativ. Vom insista, firește, asupra izolărilor.

3.2.1. Lexic. Stratul lexicului comun folosit expresiv prin conotație este reprezentat de elemente ale exprimării curente, plasate, totuși, în discursuri măcar tangente unor ocupații. Pentru sensurile figurate ale cuvintelor din fondul comun al limbii, unele chiar neologisme, din discursuri citate sau din comentarii pe marginea acestora (ce sunt prezente, curent, în înscenarea pe care o analizăm, într-adevăr cu aparența unor didascalii), selectăm exemple în cele ce urmează:

„(Discurs) *sărat* și foarte *gustat*” (un reprezentant pentru „delicatese și comestibile”); a *turna* (legi) pe un anumit *tipar*, a *ciocăni* (guvernul; în vorbirea unui industriaș metalurgist, „om cu multă greutate”); a *potcovi* ‘a înșela’; a *drege* (glasul; cu referire la „prezidentul «Spumei de drojdii»”, dar în context aluzia este la „dregerea” băuturilor); a se *frige* ‘a o păți, a se înșela’; „(a culege aplauze) de deosebite *caractere*” (despre un tipograf); „*stofă* (de orator)”, „de *talie* (unei țări agricole)”, „a *croi* (o soartă prea grea)” (ultimele trei exemple, din caracterizarea unui croitor); „a *biciui* (liber-schimbismul”; starostele birjarilor); a se *lumina*, a *înflăcăra* (resentimente; un „lampist”); (om) *copt* (franzelarul); a *încălța* ‘a înșela’ (reprezentantul fabricii de cizme Filaret); „a *căptuși*” („ne-ar căptuși străinii din cele două emisfere”); „a *îndulci*” (lucrurile; intervenția unui cofetar) etc.

Firește, în unele cazuri, atribuirea sensurilor figurate ale cuvintelor reprezentantului unei anumite profesii este pur conjuncturală (a se *frige*, a se *lumina*, a se *înflăcăra*) și constituie dezvoltări discursive *ad-hoc*.

În ceea ce privește limitele competenței idiomatice a cititorilor, un singur cuvânt pune o problemă aparte; ne referim la *cumaș*, împrumut de origine turcească, glosat, de altfel, în secțiuni de *Note* la ediții școlare, prin ‘stofă’; de fapt, intenția ironică a lui Caragiale, în a cărui operă „numărul împrumuturilor din limba turcă [...] este neașteptat de mare” (cf. Arvinte 2007: 271; vezi inventarul, de câteva sute de cuvinte, între p. 272 și 294), poate avea la bază statutul împrumutului în limba română în epocă; după Lazăr Șăineanu, sensul original al tc. *kumaş* este ‘stofă de mătase’, dar autorul *Dicționarului universal al limbii române*, care a studiat *Influența orientală asupra limbii și culturii române* (trei volume, București, 1900), notează utilizarea figurată a cuvântului: ‘om de valoare’, cu următoarea precizare: [utilizat] „mai adesea ironic” (Șăineanu 1929: s.v). Acesta este registrul atribuit termenului în discursul lipsicanului: „Îi știu pe toți ce *cumaș* sunt; *materia* asta o cunosc, slavă Domnului”.

3.2.2. Frazeologie. Dintre enunțurile-metafore având inițial statutul de desemnare în inventarul tehnic al unor vechi terminologii profesionale, pot fi selectate cel puțin două tipuri de EDR inserate în text.

3.2.2.1. Enunțuri reprezentând descrieri tehnice, intrate în uzul comun, având la acest nivel, adesea, statutul de clișee; referirea este la acțiuni sau la realități specifice profesiilor (elocința conjuncturală asociază enunțurilor tehnice și alte formule); printre acestea cităm:

„vorbele-i merg ca *untul* și *bine cântărite* și *socoteala fără cusur*” (reprezentantul „delicatese și comestibile”); „fără să treacă cu un milimetru *măsura*” (croitorul); „n-o să-mi *măsor* eu la bătrânețe vorbele cu *santimetru*”; „nu mai încap *tocmeală*”; „nu sunt din acei oratori *de modă nouă...*, ca să scot *panglici* pe nas” (lipsicanul); „[X] pune chestia pe *tapet*”; „cu protecționismul am merge ca pe *rotile*” (tapițerul); „d-sa trage un *praf* adversarilor”; „să ne pomenim *hap!* Că ne înghite străinul” (farmacistul); „vrea să *verse apă rece* peste entuziasmul adunării”; „să dau un *duș* peste focul protecționiștilor extremi” (directorul băilor; observăm interferarea dintre exprimarea la persoana a treia, în comentariul autorului, și persoana întâi, a vorbitorului); „să-i strângem în *chingi* pe adversari” (șelarul); „nu sunt un intrigant să viu aici să bag *fitiluri*” („lampistul”); „aici nu e cu *lopata!*...Ce am venită să facem aici? *Gogoși?*” (franzelarul, „om *copt*”); „începutul acesta nu miroase bine” („directorul fabricii «Stella»” – producătoarea unor cunoscute săpunuri).

3.2.2.2. Parimii. Uneori apariția zicătorilor și/sau proverbelor este mai mult sau mai puțin incidentală; exemple (cităm formulările din text):

„[Directorul fabricii Lemaître - metalurgie] crede că *fierul trebuie bătut până-i cald*”; „[D. Iulian Oprescu], în tot timpul scandalului *conservă* o atitudine demnă și o tăcere de aur”. Observăm că în primul caz formula învățaturii reduce industria la meserie (practicată la nicovală), pe când în cel de al doilea enunțul are valoarea de generalizare socială („tăcerea este de aur”).

Alteori, zicătoarea este plasată într-un context diluat de comentariu paremiologic, eventual asortat cu termeni profesionali, scenaristul antrenându-și personajele într-un soi de concupiscentă epistemologică de ocazie. Iată o secvență al cărei protagonist este „D. Sinie, căldărar român” (care mai și „vociferează grozav”; *căldărar*, de!): „Asta-i *spoială!* V-ați dat *metalul* pe față”, personaj apostrofat de public prin „Ți-ai arătat *arama!*”. Revenirea la substantivul din enunțul canonic, după substituirea practică de căldărar, ar putea fi interpretată ca un protest la intervenția acestuia, pe care însă profesionalismul l-a împins spre generalizare (pentru spoit se

folosește și cositorul!), dar figura retorică de construcție acreditează nu doar recunoașterea, din partea publicului, a expresiei folosite de un meseriaș (chiar cu distorsionarea respectivă), ci marchează și postura acestuia de moralist conjunctural prin clișee. Același joc al scenaristului Caragiale, în același fragment, este ilustrat prin referirea la cel împotriva căruia D. Sinie nu numai că a vociferat, dar s-a manifestat și gestual: „Se repede la tribună, apucă pe orloger în brațe și-l *întoarce pe sus*”; or, *întorsul* pe sus al „D. Georges Ionescu, orloger român de Geneva” trimite la modul specific de „remontare” a orologiului, care se „întoarce”, dar cu o cheie.

Există însă mostre de discurs de virtuositate paremiologică, antrenând ambele surse numite anterior (profesională și socială); un exemplu tipic este intervenția starostelui birjarilor, în cuprinsul căreia registrul general pilduitor determină, alături de utilizarea de ziceri tipic profesionale, apariția unor asociații simpatetice, amintind, *mutatis mutandis*, caracterizarea, de către G. Călinescu, a *Scrisorii a XII-a* a lui C. Negruzzi (*Păcală și Tândală*), drept o proză de „gnomism pur” (Călinescu 1982: 216).

Iată textul în discuție:

„[...] *biciuind* liber-schimbismul, [acesta] compară Congresul cu a cincea *roată la căruță*. La imputarea ce i s-a făcut că e liber-schimbist, amintește proverbul cu *capra* și *oaia*; la imputarea că n-a luat *bărbățește* [atenție: birjarul, „pravoslavnic”, este, probabil, un lipovan scapete; însăși trăsura se numea *muscal*] inițiativa unei *mișcări mari* a corporațiunii sale, zice: *bate șeaua să priceapă iapa!* Ei, domnilor, *adaogă* oratorul, pisica cu *clopoței* [să ne amintim „clopoței” care l-au terorizat pe onorabilul Dandanache] nu prinde șoarecele! Nu trebuia să *tragem când la dreapta, când la stânga*; trebuie să *mânăm chestia tot înainte*; căci, dacă mergem tot așa *hâța-hâța, o vârm cu oiștea-n gard!*”.

Ansamblul textului creează impresia că unii vorbitori folosesc enunțuri de acest tip cu sensurile proprii din procesul actului predicăției, că formulele ambientale întrebuințate le „vin pe limbă” în mod spontan, iar scenaristul-reporter, mulându-se pe tiparele respective, îl incită pe cititor (mai ales prin evidențierea proprie, prin folosirea literelor cursive), să ducă mai departe sugestia de identificare a vorbirii mediului profesional în care s-a produs metaforizarea.

Dar comentariul lui Caragiale, în calitate de scenarist, influențează abil registrul receptării, încercând, peste capetele actanților, stabilirea, cu cititorii-spectatori, a unei relații *sui-generis* de subminare a clișeului, mai ales când este vorba de proverbe, contestate, în fond, ca mijloace de punere sub

autoritatea înțelepciunii de împrumut; este vorba, în special, de caracterizarea intervenției „D. Prager Iulius, blănar” (un personaj real și acesta, austriac de origine), care

„ține un discurs cu totul *hors de saison*; d-sa *se-ncurcă în citate de proverbe uzate*: lupul părul își schimbă, dar năravul ba; asta-i altă *căciulă!* de ce n-are ursul coadă și lupul d-abia o poartă; umblați cu *vulpea*-n sac! și altele în fine, un discurs *să nu-l mănânce nici moliile*” (evidențierea noastră prin aldine).

O atitudine asemănătoare a comentatorului, vizând în special registrul comunicării, notăm în caracterizarea intervenției reprezentantului fabricii de cizme, care

„cu tactul său obișnuit, zice puține cuvinte și, deși urmând după *calapoadele* vechi oratorice, reușește totuși să-i *încalțe* pe toți!”.

3.3. Variație diastratică; manifestări speciale. Am înregistrat, anterior, în paragrafele cu privire la lexic și la parimii, conotații ale unor termeni care reprezintă expresia variației diastratice reflectând direct limbajul profesional al vorbitorilor, ca și preluarea, ca idiotisme ambientale, a unor extensii figurate similare în vorbirea comună (marca profesională). Dar, și pe terenul variației diastratice, există înscenări de virtuozitate, nu numai în ceea ce privește markerii lingvistici ai profesiei, ci și cei ai culturii, existând situații când scenaristul amalgamează mijloacele de caracterizare ale celor două categorii.

3.3.1. De exemplu, suspectându-i pe unii dintre participanți de incapacitatea de a distinge rigori *sine qua non* ale spațiului și registrului public al comunicării (cele ale unui congres) și de a se conforma acestora, scenaristul imaginează derapaje... miticești. Victima este lipscanul, ale cărui mijloace lingvistice glisează spre limbajul tranzacției de teighea; adresându-se congresiștilor, pentru a-i ralia la punctul său de vedere, el își schițează prin următoarele cuvinte interpelarea pe care ar face-o guvernului: „*Coniță!* adică pardon! domnule! *cu prețul ăsta nu ne dă mâna...*”; același registru persistă, firește, în explicitarea atitudinii sale pentru cei de față: „... văzând la o adică refuz din partea *mușteriuului*, ăstaa ... a guvernului vreau să zic, putem zice: *târgul n-are supărare, noi am cerut; d-v. ce dați?*” (postură agreată de public prin aplauze!).

3.3.2. Pe de altă parte, adecvarea discursului la spațiul și registrul comunicării publice este atribuită vorbitorilor care își asezonează intervențiile prin markeri lingvistici culturali.

3.3.2.1. Printre aceștia se află franțuzismele, apărute incidental ca formule de apostrofare, respectiv ca dicton. Nemulțumirea „D. Tassain, directorul Companiei Gazului” față de pretențiile de a „lumina” situația ale „D. Littman, lampist”, care declară însă și că nu vrea „să bage fitiluri”, provoacă ieșirea elitistă a primului prin apostrofarea argotică „Tais tonbec, espèce de fumiste!”. Confruntarea poate fi interpretată ca una izvorâtă din statutul personajelor: *lampistul* era (după DLR 2008, IV, s.v.) și persoana care supraveghea sistemul de iluminare al unei săli de spectacole, al unei instituții, la rigoare al orașului, sistem asigurat cândva prin felinare, iar D. Tassain reprezintă... progresul în materie. De aici, disprețul acestuia, exprimat pentru cei care îl pot înțelege, căci fr. *lampiste*, figurat, înseamnă „farceur, personnage qui manque de sérieux et sur lequel on ne peut compter”; sinonime: *mystificateur, plaisantin* (TLFi: s.v.), dar punctul de plecare îl constituie sensul „ouvrier spécialisé dans la construction et l’entretien des cheminées” (*ibidem*), astfel că dl Littman poate fi disprețuit în ipostaza de ‘coșar, hornar’; oricum, respectivul pare a fi asociat măcar cu traducerea simplificatoare a termenului *fumiste*, de vreme ce „se retrage într-un colț și fumează”.

Din această perspectivă socioculturală, un personaj („D. Iulian Oprescu”) singularizat, pe un fond cel puțin zgomotos al întâlnirii, ca păstrând „o atitudine demnă”, nici nu-și mai pune public în valoare posibilitățile lingvistice; punctul său de vedere, „laissez faire, laissez passer!”, deviză notorie a liberalismului, este făcut cunoscut doar „unui prieten”. Ca aluzie la profesia vorbitorului, directorului „fabricii de bazalt artificial” i se pune în sarcină folosirea, adaptată, a unui enunț pilduitor evanghelic: „Acel ce se știe a nu avea nici un păcat să ne arunce *piatra!*” (originalul: „Cel fără de păcat dintre voi să arunce cel dintâi piatra asupra ei”).

3.3.2.2. De variația diastratică ține și caracterizarea prin limbaj a „doctorului Babeș”, când lucrurile se prezintă ceva mai complicat; personajul devine ținta unei susținute șarje (prietenești?), prin mixtura opțiunilor lingvistice.

Oricum, dintre toate persoanele și personajele înscenării, Victor Babeș este figura cea mai importantă. După o carieră strălucită ca cercetător în domeniul anatomiei patologice și bacteriologiei, între 1874 și 1886, la Budapesta, Paris (colaborator al lui Louis Pasteur) și Berlin (colaborator al celebrilor Virchow și Koch) și ca profesor la Universitatea din Budapesta, Babeș fusese chemat, din 1886, în calitate de profesor la Universitatea din București, din 1893 chiar fiind și

membru al Academiei Române. Așadar, o carieră ieșită din comun și un prestigiu pe măsură, convocarea lui printre „cooperatorii” lui Butculescu reprezentând un malițios afront. De altfel, în prima variantă a textului era prezent un „Doctor Asaki” (cf. *Anexa* [2]).

Poate chiar statutul profesional și prestigiul social, amintite aici sumar, să constituie, pe de o parte, pretextul pentru punerea în lucrare a mijloacelor comicului de situație, subiacent, iar, pe de altă parte, să explice, conjunctural, prin contagiune la mediu, manifestările violente de limbaj atribuite „cooperatorului” Babeș, care se îndoiește de starea mintală a celor de față: „Domnilor!... Sunteți *turbați*?”. Folosirea termenului evidențiat grafic, chiar de scenarist, reprezintă trimiterea la una din preocupările medicului-savant, studiul rabiei și introducerea, în România, a tratamentului antirabic. De altfel, termenul respectiv este reluat în indicația de tip didascalie de la sfârșitul discursului („Aplauze turbate”), iar aluziile la specializarea respectivă revin cu insistență, mai întâi, prin calambururi atribuite vorbitorului: „[...] fără protecționism, România, pe calea economică, nu va putea fi decât un *mic rob* al mării Europe industriale!”, sau „Eu, domnilor, până acum nu m-am *baccilit*”, contaminare între *bacil* și verbul /a/ *baceli* „a deveni *bacca*” (sensul substantivului: „bătrân nevoiaș, ramolit, babalâc, căzătură”; cf. DA 1913: s.v.). În al doilea rând, intervenția atribuită personajului cuprinde și o expresie cultă, cu o substituie (*immutatio* după celebra „quadripartita ratio” a lui Quintilian) din același spațiu discursiv profesional: „mie-mi place să pun *virgulele* pe *i*” (ca aluzie la forma, de bastonașe, a bacililor).

3.3.2.3. Față de situațiile descrise mai sus, putem remarca faptul că franțuzismele scenaristului trebuie plasate pe alt plan; acesta, de exemplu, consideră discursul blănarului „cu totul *hors de saison*”, ca o aluzie la *oful* breslei cu privire la etapa, păgubitor de restrânsă, în care se poartă haine de blană, după cum îi atribuie, indirect, croitorului o confuzie, cu substrat etimologic: acesta, furat de profesie, s-ar fi referit la „*pardessus* [‘pardesiu’] *le marché*” pentru ceea ce înseamnă „*par-dessus* [‘în plus, pe deasupra’] *le marché*”. Or, fr. *pardessus* reprezintă rezultatul aglutinării totale a componentelor locuțiunii adverbiale *par-dessus*, iar sensul primordial al substantivului este acela de „*vêtement* [...] porté par dessus les autres vêtements pour protéger des intempéries” (TLFi: s.v.).

3.3.3. Acest nivel, în general scăzut, al comicului de limbaj, ținând de variația diafazică, constituie, de fapt, fundalul lingvistic al textului, adecvat

spațiului pragmatico-discursiv al cititorilor, dornici de distracție, ai „Moftului român”; în afară de cazurile, ușor detectabile, cuprinse în citatele prezentate anterior; în cele ce urmează mai amintim câteva.

În intervenții ale președintelui: „[...] cooperațiunea trebuie să fie pentru toți românii *cu minte o idee fixă*”; (citind depeșa primită de la Direcția Generală a C.F.R.): „Onor. Congres cooperativ român, *loco, motivele* pentru cari lipsește d. director general...”, joc de cuvinte explicat apoi: „Noi, regretând *locomotivele*, reintrăm în ordinea zilei”); tapițerul: „nimic n-ar putea să ne *console*” (pentru *consoleze*; forma verbală devine pluralul substantivului *consolă* ‘tip de mobilă’); tot acesta „pune chestia pe *tapet*” și, filozofic, apreciază că „situațiile economice sunt totdeauna *mobile*”; farmacistul „blamează într-un mod *drastic* pe acei ce n-au în *combinațiile* lor acea *curățenie* caracteristică românului” (primele două cuvinte aparțin, conjunctural, limbajului profesional al vorbitorului, ca și cel de al treilea, dublu evidențiat, care, în epocă, în limbajul medico-farmaceutic, era utilizat cu sensul de ‘purgativ’; Bonifaciu Florescu este „profesor de *franciujește*”; lampistul „*strălucește* prin câteva cuvinte”.

Mai multe cuvinte ale directorului „Companiei barometrice” (serviciu public ce avea și îndatoriri referitoare la vidanjare; cf. Ilin et alii 2000: 1554) pot fi interpretate ca aluzii coprologice (asupra cărora scenaristul atrage atenția grafic prin puncte de suspensie): „Onorabili preopinenți au vorbit cu multă... pompă, dar, pardon, superficial. Eu voi să... sondăm mai adânc!”; „A! care va să zică vreți să-mi... astupați gura? foarte bine... D-voastră vă... încuiați ca să zic așa, în ordinea dv. de zi, și apoi, de aci, nu mai vreți să... ieșiți!”; „Aceasta nu e... lucru curat! Vom protesta! Vom umple... toate gazetele” (de altfel, adunarea, vociferând, îl somează pe... vidanșor să-și rezerve activitatea... după obicei: „La noapte! La noapte!”).

Pentru interpretarea acestor turnuri stilistice, trebuie să ținem seama că SPD al periodicului în care a apărut *Congresul*, „Moftul român”, era ingenios reamintit publicului prin subtitlul, sarcastic, al primei serii: „*Revistă spiritistă națională, organ bi-hebdomadar pentru răspândirea științelor oculte în Dacia Traiană*”, o clauză virtuală a contractului de lectură respectată și în cazul de față. Dar, în pofida profilului umoristic, exegeții extrag o anumită viziune social-psihologică adecvată așteptărilor cititorului: publicația practica, în fond, „o cenzură a bunului simț, aplicată cu detașare «teatrului social al epocii» de cetățeanul simplu de pe stradă” (Zăstroiu 1979: 584).

3.3.4. Elementele lingvistice ținând de variația diatopică marchează trăsături ale graiurilor sudice ale dacoromânei.

3.3.4.1. Acești markeri apar mai puțin frecvent în text prin comparație cu alte mijloace de individualizare a vorbirii personajelor și de acomodare

de registru al limbii comentatorului, ingredientul fiind unul de sugestie. Într-un singur caz fonetismul muntenesc este folosit pentru un joc de cuvinte: croitorul (Franke!) „o ia cu francheță [!] p-*alt ton*” (jocul de cuvinte rezultă, prin fonetică sintactică, din aglutinarea prepoziției cu adjectivul nehotărât, urmat de substantiv). În rest, dialectismele apar spontan; tipul de aglutinare la care ne-am referit deja este prezent și în cazul „(lupul) d-abia (o poartă)” (blănarul); forme iotacizate ale verbelor: „eu voi[u]” (directorul băilor; directorul Companiei Barometrice) și „să viu” (lampistul); forma reduplicată a perfectului compus: „am venitără” (franzelarul); forma de genitiv a substantivului zi: „(re)intrăm în ordinea) zilei” (președintele; în comentariul scenaristului: „Se intră în ordinea zilei”); pronumele demonstrativ de depărtare: „B-*aia*-i (voră)” (profesorul de „franciujește”). Până la urmă, autorul... „compătimeste” cu personajele; adverbul *aci*, prezent în vorbirea croitorului sau franzelarului, apare și în comentariul acestuia: „[...] se schimbă o mulțime de replici destul de violente. Dăm aci pe scurt pe cele mai importante”.

O situație aparte trebuie să avem în vedere în cazul fonetismului *depeșe*, apărut tot în rezumatul comentatorului: (D. Președinte) „a primit o *depeșe*” (articulat, substantivul are forma *depeșă*); *depeșe* intră în seria pronunțiilor cu ș/j „muiat”, tipic muntenești: vezi (toate formele ce urmează sunt de singular) pentru ș, *cămașe*, *cenușe*, *fașe*, *nașe*, în cuvinte vechi, *branșe*, *cravașe*, în neologisme, respectiv, pentru j, *cârje*, *coaje*, *vraje*; *birje* (cucoana Lucșița, *La Moși*, las’ că vorbește cam peltic, dar respectă regula; ea pronunță *birze*). Dar, în epocă, neologismul în discuție este posibil să fi purtat și o amprentă ca împrumut din germană (*Depesche*; franțuzism prezent și astăzi în *Kabeldepesche* sau *telegraphische Depesche*); așadar, ne este permisă presupunerea că, în text, Caragiale să fi produs o evocare a etimologiei „multiple” a acestei achiziții lexicale (curent, în dicționarele limbii române, pentru *depeșă* se trimite la fr. *dépêche*).

Așadar, congresiștii sunt bucureșteni, de extracții socioculturale și competențe idiomatice diferite, astfel că, la largul lor, vorbesc în registru familiar, pentru performanță, scenaristul translând elemente de competență pur idiomatică în turnuri ce ilustrează competența expresivă.

3.3.4.2. Evident, este vorba de selecție și dozaj, coloratura regională a vorbirii fiind, dintotdeauna, un obiect al atenției scriitorului (cf. § 5.4). În 1893, suntem destul de departe de apariția spontană a pronunțiilor muntenești în idiolectul scriitorului, reflectat, de exemplu, de textul cunoscut

sub numele *Din carnetul unui vechi sufleur* (publicat în 1880-1881, în „Convorbiri literare”, ca *Amintiri din teatru*). Aici, surprindem mai multe fonetisme, printre care, de exemplu, forme iotacizate ale verbelor (frecvent): „ca să vază”, [eu] crez, „nu știe ce să crează”, „să nu cază” (vezi și, parcă pentru compensație, „vrea /dă/ să se repează”), „să-i trimiță”; forme reduplicate ale verbelor (a) *sta* și (a) *da* la imperfect: *stetea*, (ii) *dedeseră*; alte cazuri: *strajnic* (cu sonorizare, de mai multe ori), unele izolate: *ligniți* (de foame; fonetism sudic, apropiat de etimonul, bulgăresc, al verbului /a/ *lihni*; cf. DLR 2008: s.v.), *pântr*e (culise), *p-atunci*; în vorbirea personajelor: „ia să vâz” (de două ori); „francezii vor să-și râză”; „presimț o mare nenorocire”; „mitocanii [...] a-nceput și ei să vie la teatru” (vezi I.L. Caragiale, *Opere*, I, *Din carnetul unui vechi sufleur*, passim; pentru analiza fonetismelor munteneste, sesizate, la începutul secolului al XX-lea, inclusiv în neologisme, chiar de vorbitori ai graiurilor populare, cf. Dumistrăcel 1978: 232-244).

3.3.4.3. În legătură cu apariția acestor fonetisme, să reținem o precizare privind spontaneitatea exprimării, consemnată de editor: autorul mărturisea că amintirile din teatru le va „înșirui” după „cum mi-o veni în gând” (*vol. cit., Note și variante*, p. 327). Evident, ne aflăm la opusul prezenței fonetismului muntenesc șarjat din textul (manuscris) *Dă-mult, mai dă-dămult*, pastişă în care este parodiat stilul și limba din povestiri ale lui Delavrancea, după cum este șarjat idiolectul, de coloratură germano-maghiară, al lui Marius Chicoș Rostogan, ca mostră de grai al intelectualilor din Ardeal.

Notăm faptul că, în analiza de față, în care, oricum, nu am epuizat nici faptele și nici formele ce ar fi putut face obiectul evaluării în ceea ce privește SPD instituit în *Congresul*, am omis și formele reprezentând mai ales fluctuații ale grafiei epocii de tipul pl. *replce*, sau forma *circulațiune*, dar *situație*, cu privire la neologisme (să ne amintim titluri ale lui Caragiale cum sunt *Petițiune*, *Inspecțiune* și chiar *Situațiunea!*).

4. Concluzii de etapă

4.1. Raportându-ne la alte scrieri ale lui Caragiale, din familia *momentelor* și *comediilor*, fără o detaliere *ad-hoc* a faptelor, de altfel inutilă, putem constata aceleași mijloace lingvistice care, în analiza „limbii și stilului” lui Caragiale, sunt apreciate ca devieri expresive. Diferența, în *Congresul*, constă în concentrarea lor ostentativ-demonstrativă: este vorba, ca prim nivel, de analiza denotației cuvintelor, prin extensie și restrângere, ca joc de cuvinte pentru a particulariza profesional spații discursive, ajungându-se, la performanța de antologare a potențelor paremiologice ale

limbajelor profesionale, ca lucrare comparabilă cu aceea de documentarist. Ceea ce ne apare ca demn de reamintit este faptul că acumularea nu este artă propriu-zisă, care înseamnă măcar sugestie, așa cum, de exemplu, este doar punctat fonetismul dialectal muntenesc, ca element de culoare (căci autorul, așa cum am văzut, nu mai este în faza *Carnetului unui vechi sufleur*).

4.1.1. Sub forma/pretextul unei înscenări realizate ca un tur de forță, *Congresul* poate fi socotit un fișier tematic pentru portretul colectiv, socio- și psiholingvistic, al celui mai important personaj al lui Caragiale, care, așa cum a afirmat cândva Ioana Pârvulescu, este însăși limba română; ne aflăm în prezența unui portret-fișier, în care autorul sondează și creionează diferite posibilități și virtuți de comunicare ale *acestui* personaj.

4.1.2. În ceea ce privește mijloacele de analiză, acestea sunt, uneori, de cea mai autentică factură lingvistică; de exemplu, după ce, în *Carnetul*, aflăm că supranumele *Caimac* era „diminutivul de mângâiere” al sufleurului Maican, primim o explicație: pasiunea acestuia pentru tutun și cafele turcești „potrivite din zahăr”; și, acum, intervine spiritul polemic-prevenitor al autorului: *Caimac* este un „nume pe care un filolog neprevenit l-ar putea lesne bănuși că provine dintr-o simplă metateză: Maican... Caimac” (vezi și admirația pentru jocurile de cuvinte, subtile lingvistic, dar dificile pentru o parte din public, ale actorilor francezi de comedie, pornind de la omofonia din pronunția unor sintagme, printre care și „port de Roumanie”, interpretată drept „porc de Roumanie”).

4.2. Rezumând, cu privire la frazeologie, reținem două aspecte importante.

4.2.1. În mod *d i r e c t*, textul este construit spre a ilustra, într-o situație de comunicare propice emulației, cu intenția ludică de conturare a unui corpus, *utilizarea* EDR provenind din diferite limbaje profesionale, plasate în discursuri ale unor actanți aduși în scenă *ad-hoc*. Dacă avem în vedere ponderea și plasarea parimiilor în spațiul pragmatico-discursiv al *Congresului*, ca aparținând unei înscenări-repertoriu, ne putem referi și la alte „inventare” din proza lui Caragiale.

Cel mai cunoscut și discutat inventar, unul *pur lexical*, este cel din *Moșii* (1901), cuprins între „Turtă dulce – panorame – tricoloruri – bragă – baloane – soldați – mahalagioaice – lampioane – limonadă – fracuri – decorațiuni – decorați – donițe – menajerii...” și exclamațiile finale, „...lume, lume, lume – vreme frumoasă – dever slab... – Criză teribilă, monșer!”. Reprezentativ

pentru discuția de față este însă textul intitulat *Formule topografice*, în care I.L. Caragiale propune contexte personale pentru utilizarea enunțurilor „tufă de Veneția”, „a se duce la Țurloaia”, „a nimerit orbul Brăila”, „a-și găsi Bacăul”, „a auzi câinii din Giurgiu”, „azi aici, mâine la Focșani” etc., dar și cel intitulat *Proveniențe populare reputeate*, cuprinzând o mixtură înșelătoare de sintagme cum sunt „salamul și sfoara de Sibiu”, „ghiudemul de Botoșani” „pepenii de Brăila”, „pesmeții de Brașov”, „rahatul de Brăila”, „jamaica de Bragadiru” etc. (vezi *Opere*, 2000, p. 811-812, și comentariile de la p. 1704-1705).

Și poate nu este lipsită de interes nici referirea, pentru un nivel minim, la repertoriul de nume proprii al lui Caragiale, în care, pentru reprezentanții a diferite profesii, sunt ticluite nume fanteziste, derizorii, cum ar fi: *Hapurian*, *Riținescu*, *Chininescu*, *Sublimatin* (farmaciști), *Stafidescu*, *Sardelescu*, *Scorțişoreanu*, *Cuişoreanu*, *Mustărian*, *Mălinescu*, *Mezelicescu*, *Comestibilian* (băcani), *Siropescu*, *Dulcețeanu*, *Prăjiturescu*, *Bombonescu* (cofetari), *Clistirescu*, *Rețetescu*, *Vizitescu*, *Curățenescu* (vezi discuția despre *curățenie*, § 4.3.3), *Chininescu*, *Plasturescu* (medici „spîțeri”), *Guturăian*, *Căldurian*, *Frigurian*, *Febrilian* (numai medici) etc. (*Repertoriu...*, în *Opere*, II, p. 381).

Remarcăm faptul că la efecte comice de acest nivel autorul a renunțat la tipărirea *Congresului* în volum; de exemplu, în „Moftul român”, „Prezidentul «Spumei de drojdii»” era „D. Niță Marinescu, restaurant la «Purcelul Român»”; vezi și supralicitarea din „toate gazetele începând cu «Monitorul Oficial» și sfârșind cu «Moftul Român»” („Directorul Companiei Barometrice”; cf. *Anexa* [2]).

Prezența constantă în textul studiat a acestei preocupări de caracterizare a personajelor prin expresii aparținând astăzi limbii comune, apărute însă, inițial, ca metafore, în limbaje profesionale, dar mai ales prezența zicătorilor și a proverbelor de tip ambiental ne relevă un Caragiale observator avizat al inventarului general de expresivitate al limbii române, *Congresul cooperativ român* reprezentând, sub acest aspect, o înscenare de virtuozitate lingvistică. Arhitectura textului ilustrează, într-o situație de comunicare imaginată ca propice confruntării intratextuale, cu intenția ludică de conturare a unui tot, *utilizarea enunțurilor aparținând „discursului repetat”* ce provin din diferite limbaje profesionale, plasate în discursuri ale unor actanți convocați *ad-hoc*.

4.2.2. În mod i n d i r e c t, prin textualizare alternând între [a] expunerea de tip proces-verbal, care consemnează aparent obiectiv desfășurarea „ședinței”, și [b] reproducerea ca atare a discursurilor-intervenții, Caragiale instigă la identificarea mediilor care sunt responsabile

de (căroră le datorăm) *generarea* EDR respective, printr-o convenție tacită aflată la baza contractului de comunicare dintre emițător și receptor. Instigareă fățișă a cititorului se realizează, așa cum am precizat la început, prin folosirea literelor *cursive* (cele numite astăzi *italice*).

4.2.3. Datorită faptului că EDR și conotațiile de sorginte profesională ale unor cuvinte din fondul comun al limbii sunt prezente în caracterizări de tip proces-verbal ale scenaristului în ceea ce privește discursurile diferiților profesioniști, dar și în discursuri ale vorbitorilor, contractul de comunicare în situația dată îmbracă două aspecte, în funcție de aceste două ipostaze ale textualizării: [a¹] prin contractul de comunicare cu cititorul, scenaristul subliniază modul de a vorbi (în fond automatizat) al personajelor, ca unul potrivit statutului lor profesional; [b²] personajele nu numai că, folosind formule tehnice la origine, devenite EDR, își asumă, pragmalingvistic, statutul profesional, ci, în viziunea scenaristului, folosesc acest cod de legitimare ca pe un bun devenit al colectivității, așadar accesibil acesteia.

4.3. În sfârșit, să revenim la viziunea, sarcastică, a scriitorului, în legătură cu folosirea clișeeleor în discurs

4.3.1. La rigoare, Caragiale destructurează și restructurează, ingenios, tot parcă aplicând regula „*immutatio*” a lui Quintilian, enunțul canonic într-o configurație expozitivă de virtuozitate. Așa se prezintă lucrurile, de exemplu, în cazul unui enunț ce apare în povestirea *O cronică de Crăciun*; o „formulă (ținând de tipul general) *de comparație*” (vezi Coșeriu 2000: 258-259; cf. și Dumistrăcel 2006^a: 130) suferă substituiri succesive, în două etape, marcând, gradat, trecerea de la glumă și ironie la sarcasm: de la „[ploaie, ninsoare, vifor,] *să nu scoți un câine afară din bordei*”, trecând prin varianta „[vifor orb; o vreme] *să nu scoți un reporter afară din redacție*”, se ajunge la „[o vreme prăpăd!] *să nu iasă un popă afară din casă*” (chiar în Ajunul Crăciunului!), ca frază de încheiere a textului (cf. Dumistrăcel 2006^b: 217). Și tot așa, iată și subminarea, prin „*transmutatio*”, a altui clișeu, solemn: „M-am transportat la localitate pentru ca să-ți repet că te iubesc *precum iubește sclavul lumina și orbul libertatea!*” (Rică Venturiano, emoționat, în scena a 2-a din actul II al comediei *O noapte furtunoasă*; tirada este însă debitată înainte ca Veta să fi făcut lampa „mai mare” (*ibidem*, p. 307; evidențierea prin *italice* ne aparține).

Este o „întorsătură” a cuvintelor, adevărată capcană pentru lectorul grăbit, cum găsim și la Creangă, în *Povestea lui Harap Alb*: „Setilă sorbea apa de prin

bălți și iazuri, de se zbăteau peștii pe uscat și țipa șarpele în gura broaștei de secetă mare ce era pe acolo”.

4.3.2. Față de acest gust Caragiale în ceea ce privește EDR, referindu-ne la opinii discutate la început (cf. § 2.1 și 2.2), dar mai ales ținând seama de problematica „inventarelor”, putem propune o interpretare mai nuanțată a textului, din altă perspectivă. Așadar, *nici* simplu teatru, dar și teatru, însă în niciun caz doar teren de aplicație de folosire a calamburului, *Congresul cooperativ român* este mai ales o *înscenare*, sub umbrela *reportajului*, de analiză a mediilor particulare de proveniență a expresiilor de tip „côpii ale realității”. În registru ludic, caricatural (să ne reamintim că, în italiană, după lat. *carrico*, *-are*, verbul *carricare* înseamnă „a încărca”), textul analizat este încă o ilustrare a unei identificări ce-i aparține lui Tudor Vianu, după care opera lui Caragiale este „cea mai uimitoare *anchetă lingvistică* pe care a întreprins-o vreodată un scriitor român” (Vianu 1965^b: 552-553; evidențierea prin italice ne aparține), iar rezultatele unei dotări și receptări acustice excepționale sunt reflectate de redarea caracteristicilor vorbirii personajelor:

„Oamenii lui Caragiale trăiesc într-o lume fără obiecte, vidă, cu foarte rare indicații asupra costumului lor, fără vreuna cu privire la decorul caselor în care locuiesc sau a lucrurilor pe care le manipulează. Caragiale nu este un descriptiv-vizual. Impresia atât de vie a mediului [...] provine din implicațiile vorbirii personajelor, surprinsă cu o mare acuitate a auzului și reprodusă cu o asemenea exactitate în notarea vocabularului, a intonațiilor, a particularităților sintactice și stilistice, încât ni se pare a vedea aievea oamenii și înconjurimea lor, numai pentru că sântem puși în situația de a-i auzi atât de bine [...]. Omul avea o înzestrare muzicală și lingvistică neobișnuită...; avea în același timp o ureche ascuțită pentru toate nuanțele și particularitățile graiului [...]. Dar aceeași înzestrare explică apoi jocul său lingvistic permanent, în schițele sale sau în corespondență, unde nu ostenește să imite când vorbirea ardelenilor, când pe cea a moldovenilor [dar și pe cea a „valahilor!, n.n.], când chiar particularitățile individuale ale vorbirii vreunui cunoscut” (Vianu 1965^a: 350-351).

4.4. Considerăm îndreptățită extinderea aprecierilor privind trăsăturile fonetice și lexicale din vorbirea personajelor lui Caragiale, datorate lui Tudor Vianu, la acuitatea perceperii frazeologiei, prin jocul lingvistic de colaj propus în *Congresul cooperativ*. Joc aparent, într-o *înscenare* complexă, care ilustrează, de fapt, *osteneala* creației, subliniată de același exeget: „Puțini sânt scriitorii literaturii românești, în afară de Caragiale, care să se fi comportat în actul creației cu o *atitudine mai lucidă și mai activă și la care execuția operei să se fi însoțit cu atâtea ostenele*. Caragiale este un meșter, cel mai de seamă al

literaturii românești, împreună cu Eminescu, și acela care, chiar sub aparența ușurinței, ne lasă să întrevădem *legea severă a artei lui*” (Vianu 1965^a: 352; evidențierile prin italice ne aparțin).

5. Evaluarea *Congresului cooperativ român* drept un text-fișier adecvat pentru analiza din perspectiva lingvisticii textului, respectiv a pragmalingvisticii, ne favorizează pătrunderea, chiar fără adjective, sub semnul dialogului peste timp, în laboratorul ostenelii de creație a scriitorului.

SURSE:

- I.L. Caragiale, *Congresul cooperativ român*, în *Opere*, III. *Reminiscențe și notițe critice*, ediție îngrijită de Paul Zarifopol, București, Editura „Cultura Națională”, 1932, p. 31-35; extrasul din *Note și variante*, p. 331;
- I.L. Caragiale, *Din carnetul unui vechiu sufleur*, în *Opere*, I. *Nuvele și schițe*, ediție îngrijită de Paul Zarifopol, București, Editura „Cultura Națională”, 1930, p. 1-21;
- I.L. Caragiale, [Repertoriu de nume proprii], în *Opere*, II. *Nuvele și schițe*, ediție îngrijită de Paul Zarifopol, București, Editura „Cultura Națională”, 1931, p. 370-383 [după titlul atribuit de editor, se precizează: „Originalul e fără titlu”].

CONGRESUL COOPERATIV ROMÂN

— ȘEDINȚA DE INAUGURARE —

Ședința solemnă de deschidere a Congresului se începe la orele 1 d. a. sub președința d-lui Dem. Butculescu, prezenți fiind 1000 de membri cooperatori.

Președintele, în termeni foarte frumoși salută și felicită pe membrii Congresului pentru patriotismul cu care s'au grăbit a veni să aducă luminile lor în această mare chestiune: protecționismul național. D-sa termină arătând foloasele cooperațiunii: cooperațiunea trebuie să fie pentru toți Românii *cu minte o idee fixă*.

Se intră în ordinea zilei.

D. Moceanu, delicatese și comestibile român, cu verva-i cunoscută, ține pentru protecționism un discurs *foarte sărat* și *foarte gustat*: vorbele-i merg ca *untul* și *bine cântărite* și *socoteala fără cusur*. (Aprobări în tot publicul).

Directorul fabricii Lemaître, un om *cu multă greutate*, e de aceeași părere. D-sa crede că *fierul trebuie bătut până-i cald*, că nu trebuie lăsat guvernul în pace: până nu va admite protecționismul și nu va *turna legi pe acest tipar*, trebuie *ciocănit* mereu. (Aplauze).

Un guvernamental liber-schimbist. — Luați seama: vrea să ne *potcovească!* (Râsete și sâsâituri).

D. Iordache Ionescu, din Șelari, prezidentul « Spumei de Drojdii », Societatea comercianților Români de băuturi. — *Vin, domnilor...!* (*Chef mare și tămbălău* în toată adunarea). Oratorul se așează la loc *mahmur* (Sgomotul se potolește).

D. Președinte. — Urmați, frate cooperatori...

O voce. — De geaba! acuma *i s'a stricat gustul!*

Alta. — Să-l dreagă!

D. Iordache. — Nu mai! Dar cu principiile d-v. o să vă frigeți rău de tot!

D. Basilescu, tipograf, atacând chestia cu multă ardoare, culege aplauze de deosebite caractere, cari de ilaritate, cari de entuziasm; în fine face o frumoasă impresiune.

D. Franke, croitor, o ia cu francheță p'alt ton. Se vede aci stofă de orator. Discursul se potrivește perfect. Liberschimbismul nu e de talia unei țări agricole: cu acest sistem ni s'ar croi o soartă prea grea, care ne-ar strânge rău în spete; pardessus le marché, fără să prindem de veste, ne-ar câptuși străinii din cele două emisfere. Oratorul o încheie fără să treacă cu un milimetru măsura în privința celor două emisfere... Un elegant discurs! Se șoptea în congres că președintele îl comandase din vreme; e drept însă că bravul orator l-a dat gata după promisie în 24 de ore. (Aplauze unanime).

D. Președinte, care a primit o depeșă. — Domnilor, am să vă fac o comunicare. Iată depeșa pe care o primesc dela Direcția generală a C. F. R.: « Onor. Congres cooperativ Român, loco, motivele pentru cari lipsește d. Director general... ».

Doctor Chiriac. — Desigur iar întrerupere de circulațiune.

D. Președinte. — Intocmai. D. Director s'a înțepenit la Chitila. Noi, regretând locomotivele, reintrăm în ordinea zilii.

D. Stancu Becheanu, lipscan. — Domnilor, pe când vorbeau onor. preopinenți, amicul meu, nenea Ghiță Pencovici, îmi dedia cu cotul (Râsete). Puteți râde, domnilor! n'o să-mi mășor eu la bătrânețe vorbele cu santimetru... Li știu pe toți ce cumas sunt; materia asta o cunosc, slavă Domnului! nu mi-e rușine! Țara asta vrea profeționism — nu mai încapă tocmeală! Eu sunt sincer, eu nu sunt din acei oratori de modă nouă, cum am văzut la jurnalele din urmă, ca să scot panglici pe nas.

Doctor Toma Ionescu. — Panglică? cu operație!

Doctor Chiriac. — Cezariană!

D. Președinte. — Nu tăiați vorba oratorului, vă rog.

D. S. Becheanu (urmând). — Eu adică în sfârșit, eu

zic guvernului: *Coniță!* adică pardon! domnule! *cu prețul ăsta nu ne dă mâna:* este peste poate. Dar mai în sfârșit, văzând la o adică refuz din partea *mușterului*, ăstaa... a guvernului vreau să zic, putem zice: *târgul n'are supărare, noi am cerut; d-v. ce dați?* (Aplauze).

D. Staroste al birjarilor, un adevărat pravoslavnic în materie economică, *biciuind* liber-schimbismul, compară Congresul cu a cincea *roată la căruță*. La imputarea ce i s'a făcut că e liber-schimbist, amintește proverbul cu *capra* și oaia: la imputarea că n'a luat *bărbătește* inițiativa unei *mișcări mari* a corporațiunii sale, zice *bate șeaua să priceapă iapa!* Ei, domnilor, adăogă oratorul, pisica cu *clopoței*, nu prinde șoarecele! Nu trebuie să *tragem când la dreapta, când la stânga*; trebuie să *mânăm* chestia tot înainte; căci, dacă mergem tot așa *hâța hâța*, o vâram cu *oiștea'n gard!* — Oratorul se oprește aci.

D. Bossel, tapiter, spune că nu face ca colegul d-sale d. Olbricht, care se ascunde *după perdea: ținta noastră e fină*. D-sa pune chestia pe *tapet*. Cifrele statistice sunt *oglinnda* perfectă a situației. Cu protecționismul am merge ca pe *rotile*; de înlăturarea acestei sisteme, nimic n'ar putea să ne *console*. D-sa sfârșește spunând că situațiile economice sunt totdeauna *mobile*. (Aplauze zgomotoase).

D. Alexandriu, farmacist, ține un spiciu foarte *coroziv*; d-sa trage un *praf* adversarilor protecționismului. Blamează într'un mod *drastic* pe acei ce n'au în *combinațiile* lor acea *curățenie* caracteristică Românului, și cari vor să lase pe străini să stoarcă ultimele *picături* din forțele țării, până când într'o bună dimineață să ne pomenim *hap!* că ne înghite străinul! Ei! și pe urmă nu mai e *leac*. (Aplauze repetate).

D. Prager Iulius, blănar, ține un discurs cu totul *hors de saison*; d-sa se 'ncurcă în citate de proverbe uzate: *lupul* părul își schimbă, dar năravul ba; asta'i altă *căciulă!* de ce n'are *ursul* coadă și *lupul* d'abia o poartă; umblați cu *vulpea* 'n sac! și altele. În fine un discurs să *nu-l mănânce nici moliile*.

D. Huhn, directorul băilor Mitraschewsky, care a *asudat* tot timpul, vrea să *verse apă rece* peste entuziasmul adu-

nării. Voiu, zice d-sa, să dau *un duș* peste focul protecționiștilor extremi! (Sgomot).

D. Boniface Florescu, profesor de franciujeste. — B'aia'i vorbă.

5 Voci. — Curat (Sgomot) Sus! jos! jos! sus! (Sgomot mare).

Urmează de aci o discuție foarte vie, în care se schimbă o mulțime de replici destul de violente. Dăm aci pe scurt pe cele mai importante.

10 Un șelar. — Trebuie să-i strângem în chingi pe adversari! (Sgomot asurzitor).

Un liber-schimbist. — Vreți să ne înșelați!

D. Georges Ionescu, orloger român de Geneva, înaintează în înbulzeală la tribună cu *cilindru* pe cap. — Să ne remontăm caracterele, domnilor! trebuie să precizăm!

15 D. Sinie, căldărar român, vociferează grozav. — Asta-i spoială! V'ați dat *metalul* pe față. (Se repede la tribună, apucă pe orloger în brațe și'l întoarce pe sus. Sgomot la culme. Strigăte: Ți-ai arătat *arama*!).

20 D. Littmann, lampist, în mijlocul tumultului strălucește prin câteva cuvinte: Domnilor! Să ne luminăm! nu sunt un intrigant să viu aci să bag *fitiluri*, să înflăcărez resentimentele.

D. Tassain, directorul Companiei Gazului. — *Tais ton bec, espèce de fumiste!* (Sgomotul merge crescând. D. Littmann se retrage într'un colț și fumează. Sgomotul continuă).

25 D. Teodorescu, franzelar, un om *copt*, caută a potoli focul adunării. — Domnilor, stați! aci nu e cu *lopata*. Cine a luat cuvântul? Ce am venită să facem aici? *gogoși*?

30 D. N. Mandrea, fabrica de cisme Filaret, cu tactul său obișnuit, zice puține cuvinte și, deși urmând după *calapodele* vechi oratorice, reușește totuși să-i *incalțe* pe toți! (Sgomotul începe a se stinge, cu atât mai mult cu cât d. Capșa, cofetarul, își dă toată osteneala să *îndulcească* lucrurile!).

35 D. Iulian Oprescu, în tot timpul scandalului conservă o atitudine demnă și o tăcere de aur. D-sa zice unui prieten: În chestia economică n'am decât o părere — *laissez faire, laissez passer!* Face fiecare cum poate, eu fac *cum pot*. (Sgomotul s'a potolit).

Doctorul Babeș. — Domnilor! Susțineți cineva o opinie contrară aceleia ce susținem noi? Sunteți *turbați*? Eu, domnilor, până acum nu m'am *baccilit*; mie 'mi place să pun *virgulele* pe i! Susțin că fără protecționism, România, pe
5 calea economică, nu va putea fi decât un *mic rob* al mării Europe industriale! (Aplauze turbate).

Directorul Fabricii de bazalt artificial. — Acel ce se știe a nu avea niciun păcat, să ne arunce *piatra*! Toți fierbem într'o *oală*, și dumneata și dumnealui și noi ețetera.

10 *O voce.* — *Ețeteracota*! (Aplauze, ilaritate).

Directorul Companiei Barometrice. — Domnilor! Onorabili preopinenți au vorbit cu multă... pompă, dar, pardon, superficial. Eu voi să... sondăm mai adânc! (Murmure, întreruperi și protestări!).

15 *Directorul Fabricii «Stella».* — Inceputul acesta nu miroase bine. (Sgomot).

D. Președinte, către orator: Mă rog, compania d-v. nu este înscrisă la ordinea zilei. În ședința de noapte... La noapte!

20 *Directorul Comp. Bar.* — Dar, domnule președinte!...

Toată sala. — La noapte! la noapte! (Tumult).

Președintele. — Vă ridic cuvântul!

Directorul Comp. Bar., strigând puternic:

A! care va să zică vreți să-mi... astupați gura? foarte
25 bine... d-voastră vă... încuiați, ca să zic așa, în ordinea d-voastră de zi, și apoi, de aci, nu mai vreți să... ieșiți! Rog să se ia act de aceasta. Aceasta nu e... lucru curat! Vom protesta! vom umple... toate gazetele! (Sgomot mare!).

Reprezentantul Societății Presei. — A! asta e o infamie!
30 Afară! Să iasă... afară!

Directorul Comp. Bar., în mijlocul fluerăturilor și hui-duielilor, se încleștează la tribună strigând din toate puterile: Bravo! care va să zică tot eu să ies... afară! Eu! Nu, domnilor, d-voastră să ieșiți afară!

35 *Un Măcelar român,* repezindu-se la orator cu cuțitul: Ieși... că te taiu!

Directorul Comp. Bar., de frică, iese afară. (Aplauze frenetice).

Prima ședință solemnă a Congresului se ridică.

NOTE ȘI VARIANTE

Pag. 1 și următoarele: Cele două d'întâi notițe despre Eminescu, *IN NIRVANA, IRONIE*, au apărut, prima în *Constituționalul*, 20 iunie 1889, a doua în *Timpul*, 15 iulie 1890; ambele împreună cu a treia, *Două Note*, reproduse în
5 *Note și Schițe* (București, Sfetea 1892, pag. 1 și urm.); pentru a treia bucată nu am găsit text anterior aceluia din *Note și Schițe*. Retipăririle, fără schimbări.

Pag. 16: *UN ARTIST*. În volumul citat mai sus: *Note și Schițe* pag. 47. O primă tratare a subiectului se găsește în *Calendarul Claponului* (1878), reproducă în acest volum, pag. 196—197.

10 Pag. 19: *NOROCUL CULEGĂTORULUI*. În *Note și Schițe* (vezi mai sus) pag. 53. Retipărit și în *Schițe*, ed. Șaraga, 1897, pag. 49.

Pag. 22: *TEMĂ ȘI VARIATIUNI*. În *Note și Schițe*, pag. 69. Neretipărit de Caragiale.

Pag. 27: *A ZECEA MUZĂ*; tot acolo, pag. 77. Neretipărit de Caragiale.

15 Pag. 31: *CONGRESUL COOPERATIV ROMÂN*; în *Moftul Român*, 7 februar 1893, pag. 1; retipărit în *Schițe Ușoare*, Biblioteca pentru toți, nr. 58, pag. 45. Deosebirile de text în *M. R.*:

Pag. 31, r. 14: foarte sărat și foarte *mult* gustat; r. 24: *D. Niță Marinescu, restaurant la « Purcelul Român »,* președintele « Spumei de drojdii »; pag. 32, r. 4: *D. Luis*, tipograf. . . ; r. 23: *Doctor Asaki*: Panglică. . . ; pag. 34, r. 16: *v'ați dat metalul pe față* lipsește în *M. R.*; r. 37: *D. Capșa*. . . își dă *toată* osteneala (își dă osteneala, ed. *Minerva* 1908, pag. 365); r. 38: fac *compot*; pag. 35, r. 28: toate gazetele începând cu « *Monitorul Oficial* » și sfîrșind cu « *Moftul Român* ».

25 Pag. 36: *STATISTICĂ*; în *Moftul Român*, 11 april 1893, pag. 2: retipărit în *Schițe ușoare* (Biblioteca pentru toți) pag. 34. În *M. R.*, titlul: *Statistica*; pag. 36, r. 7: *statistician*.

Pag. 38: *O INVENȚIE MARE*; în *Moftul Român*, 30 mai 1893, pag. 6, cu subtitlul *Poveste*, și dedicația: *Amicului meu Iosif Göbl*; retipărit în *Povestiri*, ed. « *Minerva* » 1908; deosebirile din *M. R.*:

30 Pag. 38, r. 14: *I-ai fi făcut*. . . ; pag. 39, r. 6: după *sunt grei de cap* urmează în *M. R.* replicile: — Vorbe de-ale tale! . . . *Verba volant*, fătu-meu, dac'ăi fi știind latinește. — Tocmai eu să nu știu? îmi pare rău! Eu toate limbile le știu. Cine le-a 'ncurcat limbile
35 oamenilor, dacă nu eu? Cine i-a învățat limbistica? . . . *Aghiuță*, săracu! (Vorbele limbistică și *Aghiuță* sunt aluzii la Hășdeu; *M. R.* re-

PRAGMA-DISCURSIVE SPACES OF IDIOM GENERATION: CARAGIALE' S PERSPECTIVE

Abstract: In an article published in 1893, in the form of a report presenting an imaginary "Romanian Co-operation Congress" (Congresul cooperativ român), I. L. Caragiale discovers, in an empirical way, the influence of different socio-professional backgrounds on the semantic (figurative) evolution of a number of words belonging to the general lexicon. The writer creates some thematic micro-anthologies of Romanian idiomatic constructions which are derived by means of metaphorization, starting from technical constructions of different professions from the Romanian urban environment (merchants of various categories, tailors, bakers etc.). The study aims at investigating the strategies of the playwright in order to include the respective semantic and stylistic phenomena in the oratorical interventions of the so-called participants in the congress. With a special linguistic intuition, I. L. Caragiale illustrates a principle of sociolinguistics formulated by Fernao de Oliveira in the following themes: "Cada um falo como quem é" and "Os homens falam do que fazem" (*Gramatica da Lingoagem Portuguesa*, 1536).

Keywords: *semantics, sociolinguistics, general lexicon, socio-professional background.*

[Prima versiune a lucrării a fost publicată în revista „Studii și cercetări științifice”. *Seria Filologie*, Nr. 28/2012, ISSN 1224-841 X, Editura Alma Mater, Bacău, 2012, p. 45-69 (Actele conferinței *Dialoguri academice*, cu tema *Plurilingvism și interculturalitate*. Stelian Dumistrăcel – 75, ediția a VII-a, 23 noiembrie 2012)]